

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Warszawie

LWA.410.009.02.2019

Pan Mieczysław Kosiński
Prezes Zarządu Stowarzyszenia
Warszawski Oddział Terenowy
Krajowego Towarzystwa Autyzmu
ul. Orzycka 20
02-605 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/073 Wsparcie osób z autyzmem i zespołem Aspergera w przygotowaniu do samodzielnego funkcjonowania

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Warszawski Oddział Terenowy Krajowego Towarzystwa Autyzmu ¹ , 02-695 Warszawa ul. Orzycka 20
Kierownik jednostki kontrolowanej	Mieczysław Koziński, Prezes Zarządu Stowarzyszenia, od 8 lutego 2007 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Wspieranie osób z autyzmem i zespołem Aspergera w podjęciu aktywności zawodowej i samodzielnego życia. 2. Działania podejmowane w celu zapobiegania wykluczeniu osób z autyzmem i zespołem Aspergera.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2016 r. do zakończenia kontroli, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały one związek z przedmiotem kontroli
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ²
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Warszawie
Kontroler	Janusz Zakrzewski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LWA 89/2019 z 20 maja 2019 r.

(akta kontroli str. 1-5)

¹ Dalej także: WOT KTA lub Stowarzyszenie.

² Dz. U. z 2019 r. poz. 489, dalej ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

NIK ocenia pozytywnie działania Stowarzyszenia wspierające osoby niepełnosprawne z autyzmem w przygotowaniu do ról społecznych i zawodowych w środowisku otwartym, prowadzone w ramach Warsztatu Terapii Zajęciowej Warszawskiego Oddziału Terenowego Krajowego Towarzystwa Autyzmu⁴.

Rada Programowa WTZ opracowywała i dokonywała ewaluacji indywidualnych programów rehabilitacji i terapii dostosowanych do potrzeb uczestników Warsztatu. Zajęcia w pięciu pracowniach tematycznych Warsztatu prowadzili wykwalifikowani instruktorzy terapii zajęciowej. Stowarzyszenie zapewniło właściwe warunki socjalno-bytowe prowadzonej terapii, określone w umowach zawartych w sprawie finansowania działalności.

WTZ stworzył osobom niepełnosprawnym z autyzmem możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej. Stowarzyszenie organizowało liczne spotkania, imprezy okolicznościowe, pikniki, wyjścia do obiektów kultury, realizując cel społecznej integracji uczestników Warsztatu oraz kształtowania w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi.

Stwierdzona nieprawidłowość polegała na braku udziału uczestników Warsztatu w dokonywanych przez Radę Programową WTZ ocenach realizacji indywidualnych programów rehabilitacji oraz indywidualnych efektów rehabilitacji.

III. Opis stanu faktycznego

OBSZAR

1. Wspieranie osób z zaburzeniami autyzmem i zespołem Aspergera w podjęciu aktywności zawodowej i samodzielnego życia

Opis stanu faktycznego

1.1 Warszawski Oddział Terenowy Krajowego Towarzystwa Autyzmu, jako Stowarzyszenie⁵, zgodnie ze statutem⁶, jest organizacją społeczną, charytatywną, pomagającą rodzinie w rozwiązywaniu problemów ludzi niepełnosprawnych, w szczególności osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

O przyjęciu niepełnosprawnego do WTZ, zgodnie z umowami o finansowanie działalności WTZ, decyduje Rada Programowa Warsztatu w porozumieniu z Warszawskim Centrum Pomocy Rodzinie.

Zgodnie z Regulaminem organizacyjnym WTZ⁷, Warsztat przygotowuje uczestników do ról społecznych i zawodowych w środowisku otwartym. Uczestnikiem Warsztatów może być osoba ze wskazaniem do uczestnictwa w terapii zajęciowej, na podstawie ważnego orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, wydanym przez właściwy organ. Uczestnik przyjmowany jest na okres próbny trzech miesięcy, a po pozytywnym przebyciu tego okresu, na czas nieokreślony. W przypadku wystąpienia i utrzymywania się zachowań uniemożliwiających uczestnictwo w zajęciach przewidzianych programem, wystąpienia i utrzymywania się zachowań agresywnych i autoagresywnych, złożenia przez uczestnika i/lub rodziców lub opiekunów rezygnacji z uczestnictwa w zajęciach, nieusprawiedliwionej nieobecności

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ Dalej także: Warsztat lub WTZ.

⁵ Oddziały Towarzystwa posiadają osobowość prawną, są odrębnymi jednostkami organizacyjnymi mającymi własne prawa i obowiązki, prowadzącymi samodzielnie gospodarkę finansową. WOT KTA został wpisany do Krajowego Rejestru Sądowego prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, XIII Wydział Gospodarczy pod nr KRS: 0000055071 i prowadzi WTZ od 1 grudnia 1996 r. przy ul. Orzyckiej 20 w Warszawie.

⁶ Tekst jednolity z dnia 26 kwietnia 2018 r. ze zm.

⁷ Zatwierdzonym uchwałą Zarządu WOT KTA z dnia 11 maja 2010 r.

w Warsztacie przez okres dłuższy niż trzy miesiące kalendarzowe, brakiem współpracy między rodzicami lub opiekunami, a pracownikami Warsztatu w sprawie realizacji indywidualnego programu rehabilitacji i terapii przez uczestnika, wywoływania konfliktów lub działania na szkodę WTZ przez uczestnika i/lub rodziców albo opiekunów, Kierownik WTZ może skreślić uczestnika z listy uczestników Warsztatu.

Regulamin, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej⁸, określał m.in. prawa i obowiązki uczestników WTZ, przeciwwskazania do uczestnictwa w zajęciach⁹, organizację pracy i zajęć w Warsztacie oraz obowiązki Kierownika WTZ.

(akta kontroli str. 6-38)

W latach 2016-2018 (według stanu na 31 grudnia) oraz 31 marca 2019 r. uczestnikami WTZ były 24 osoby, w tym 23 z autyzmem, z czego urodzone przed rokiem 1975 odpowiednio: 9, 6, 5 i 5 osób, w latach 1975-1984 odpowiednio 5, 6, 6 i 6 osób, w latach 1985-1994 odpowiednio 8, 9, 10 i 10 osób, a w latach 1995-2000 odpowiednio 1, 2, 2 i 2 osoby.

Wykształcenie średnie ogólnokształcące w przypadku uczestników Warsztatu z autyzmem, posiadało w badanych latach odpowiednio 1, 1, 3 i 4 osoby, zasadnicze zawodowe – po 2 osoby, podstawowe – po 3 osoby, szkołę specjalną przysposabiającą do pracy ukończyło odpowiednio 14, 14, 12 i 11 osób. Trzech uczestników Warsztatu nie uczęszczało do szkoły.

Orzeczony znaczny stopień niepełnosprawności posiadało odpowiednio 20, 19, 18 i 16 osób, a umiarkowany odpowiednio 3, 4, 5 i 7 osób.

W latach 2016-2018 (według stanu na 31 grudnia) oraz 31 marca 2019 r. do Warsztatu przyjęto ogółem dziewięć osób z autyzmem (odpowiednio 3, 2, 3 i 1). W żadnym przypadku termin ich przyjęcia nie przekraczał miesiąca od dnia złożenia wniosku o przyjęcie. WTZ nie prowadził listy oczekujących na przyjęcie do Warsztatu ponieważ nie było kandydatów oczekujących na ich zakwalifikowanie. Wstępnej kwalifikacji uczestników do Warsztatu dokonywał Kierownik WTZ wraz z psychologiem.

(akta kontroli str. 39-43)

1.2 Stowarzyszenie 1 października 1996 r. zawarło umowę nr W/21/96 z Wojewódzkim Urzędem Pracy Wojewódzkim Ośrodkiem ds. Zatrudnienia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Warszawie na finansowanie ze środków PFRON kosztów utworzenia i działalności WTZ w Warszawie, przy ul. Orzyckiej 20. Finansowanie obejmowało koszty adaptacji, wyposażenia i bieżącej działalności do wysokości kwot przyjętych decyzją¹⁰ przez Zarząd PFRON. W umowie Stowarzyszenie zobowiązało się do utworzenia pełnego programu rehabilitacji poprzez terapię zajęciową w pracowniach: plastyczno-tekstilnej, ceramicznej i stolarskiej dla 24 osób niepełnosprawnych. Stan zatrudnienia w nowoutworzonym WTZ wynosił 11 osób (10 etatów).

W okresie objętym kontrolą działalność WTZ była finansowana¹¹ i realizowana na warunkach określonych w umowach z zawartych z m.st. Warszawa, w tym:

- umową nr 13/08 w sprawie finansowania działalności WTZ, z dnia 24 stycznia 2008 r., na podstawie której Stowarzyszenie zobowiązało się do prowadzenia WTZ w lokalu o łącznej powierzchni 501 m² (18 pomieszczeń) i prowadzenia

⁸ Dz. U. Nr 63, poz. 587. Dalej: rozporządzenie w sprawie wtz.

⁹ Zachowania agresywne i niebezpieczne; choroby zakaźne, wirusowe i bakteryjne; widoczne stany zapalne skóry; stany ogólnej niewydolności organizmu.

¹⁰ Z 20 sierpnia 1996 r.

¹¹ Ze środków PFRON, m.st. Warszawa oraz z innych źródeł.

terapii zajęciowej dla 24 uczestników w formie pracy indywidualnej lub grupowej w pięciu pracowniach¹² oraz zatrudnieniu 12 pracowników (na 10,5 etatu)¹³ o określonych w umowie kwalifikacjach;

- umową nr 13/2019 w sprawie dofinansowania kosztów działalności WTZ, z dnia 23 stycznia 2019 r., na podstawie której Stowarzyszenie zobowiązało się do prowadzenia WTZ na warunkach i formie określonej w ww. umowie z 2008 r. przy zmniejszonej z 12 do 11 liczby pracowników oraz z 10,5 do 10 liczby etatów (bez ½ etatu dla logopedy)¹⁴.

(akta kontroli str. 57-79)

W wyniku przeprowadzonych oględzin oraz analizy dokumentacji Warsztatu ustalono, że warunki lokalowe i organizacyjne, w tym liczba i rodzaj pracowni oraz liczebność grup w WTZ były zgodne z przywołanymi wyżej umowami. WTZ wyposażony był w salę gimnastyczną ze sprzętem umożliwiającym rehabilitację ruchową uczestników (bieżnia wysiłkowa, rowery stacjonarne, drabinki do ćwiczeń - 6 stanowisk, stół do tenisa stołowego, materace, piłki do gier zespołowych itp.).

Liczba zatrudnionych instruktorów terapii zajęciowej do dnia 1 marca 2019 r. również była zgodna z przedmiotowymi umowami. Od dnia 1 marca 2019 r., w związku z rozwiązaniem umowy o pracę przez jednego z instruktorów terapii zajęciowej powstał wakat. Działania podejmowane przez Stowarzyszenie w sprawie zatrudnienia instruktora terapii zajęciowej, m.in. zamieszczane od marca 2019 na stronie internetowej¹⁵ i aktualizowane co trzy tygodnie ogłoszenia o naborze, skutkowały zatrudnieniem instruktora od września 2019 r. Zajęcia w pracowniach odbywały się rotacyjnie. W dniu oględzin w żadnym przypadku nie przekroczono limitu określonego w § 13 ust. 4 rozporządzenia w sprawie wtz, który stanowi, iż na jedną osobę pracującą bezpośrednio z uczestnikami nie powinno przypadać więcej niż pięciu uczestników warsztatu.

W latach 2016-2018 (według stanu na 31 grudnia) oraz 31 marca 2019 r. w Warsztacie zatrudniano kierownika WTZ, księgowego, psychologa, rehabilitanta, kierowcę i pracownika gospodarczego oraz instruktorów terapii zajęciowej (do 1 marca 2019 r. pięciu instruktorów, a od 1 marca 2019 r. czterech). Pracownicy WTZ zatrudnieni na stanowiskach kierowniczych i merytorycznych, psycholog oraz rehabilitant posiadali wykształcenie wyższe. W badanym okresie, dwóch pracowników w maju 2019 r. uczestniczyło w jednodniowym szkoleniu¹⁶.

Jak wyjaśniła kierownik WTZ, z uwagi na brak środków finansowych, Warsztat nie był w stanie finansować pracownikom szkoleń. Pracownicy korzystają z ofert szkoleniowych, za które WTZ nie musi płacić.

(akta kontroli str. 44-46, 80-82)

1.3 W okresie objętym kontrolą w Warsztacie funkcjonowała Rada Programowa WTZ, w składzie zgodnym z przepisami art. 10a ust. 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych¹⁷. W Warsztacie nie wprowadzono procedur określających tryb jej pracy. Posiedzenia Rady odbywały się w zależności od potrzeb, nie rzadziej niż raz na pół roku. Zgodnie z § 14 rozporządzenia w sprawie wtz, Rada Programowa

¹² Tj. ceramicznej, komputerowej, plastycznej, stolarskiej i gospodarstwa domowego.

¹³ Kierownik (etat), instruktor terapii zajęciowej (5 etatów), psycholog (etat), rehabilitant (0,5 etatu), księgowa (etat), sprzątaczką (0,5 etatu) – w latach 2016-2019 pracownik gospodarczy, logopeda (0,5 etatu) – stanowisko zlikwidowane od 2010 r., kierowca (etat).

¹⁴ Kierownik (etat), księgowa (etat), terapeuci (5 etatów), psycholog (etat), rehabilitant (0,5 etatu), pielęgniarka (etat), pracownik gospodarczy 0,5 etatu).

¹⁵ <https://ogloszenia.ngo.pl>.

¹⁶ Psycholog oraz jeden instruktor terapii zajęciowej uczestniczyli w szkoleniu zorganizowanym przez Mazowieckie Centrum Pomocy Rodzinie nt. „Komunikacja w zespole terapeutycznym z uwzględnieniem otoczenia podopiecznych”.

¹⁷ Dz.U. z 2019 r. poz. 1172, ze zm. Dalej: ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej.

corocznie opracowywała indywidualne programy rehabilitacji¹⁸ dla każdego uczestnika Warsztatu. Pierwsze IPR opracowywano po przedłożeniu przez uczestników, wymaganych Regulaminem WTZ dokumentów (w szczególności orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, ankiety dotyczącej sytuacji bytowej i rodzinnej, zaświadczeń lekarskich, wstępnej opinii psychologa). W IPR wskazywano wychowawcę grupy i psychologa jako odpowiedzialnych za ich realizację.

Analiza IPR czterech uczestników WTZ, wybranych do kontroli¹⁹ wykazała, że zgodnie z art. 10a ust. 3 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej, określono w nich:

- formy rehabilitacji – terapia zajęciowa w pracowniach: stolarskiej ceramicznej, plastycznej, gospodarstwa domowego i komputerowej;
- zakres rehabilitacji – (od poniedziałku do piątku do siedmiu godzin dziennie); w tym: zajęcia z psychologiem, (grupowe i indywidualne), z rehabilitantem (grupowo i indywidualnie) oraz w pracowniach;
- metody i zakres nauki umiejętności – w ramach indywidualnych i grupowych zajęć z psychologiem (edukacja, trening społeczny, czynności poznawcze, zachowania trudne, sytuacje kryzysowe, gry i zabawy dydaktyczne, rozwój społeczny poprzez czynny udział w życiu społecznym i postawa zawodowa); w ramach zajęć z rehabilitantem (gry zespołowe, zajęcia rekreacyjne na świeżym powietrzu, zwiększenie motywacji i koncentracji przy wykonywaniu ćwiczeń);
- formy współpracy z rodziną lub opiekunami (zebrania rodziców, imprezy okolicznościowe w WTZ, konsultacje indywidualne i wizyty domowe);
- planowane efekty rehabilitacji (trening ekonomiczny, wprowadzenie zadań o wyższym stopniu trudności i większej odpowiedzialności, nauka nowych umiejętności i niesienia pomocy innym, kontynuacja zajęć ruchowych, trening poznawczy i społeczny, nauka pojęcia czasu);
- osoby odpowiedzialne za realizację programu.

IPR opracowywane na kolejny rok dla ww. czterech osób podlegały modyfikacjom w zależności od ich postępów w rehabilitacji i zaleceń formułowanych w półrocznych i rocznych ocenach realizacji tych programów.

(akta kontroli str. 173-179, 181-184, 192-193, 200-201, 211-212, 216-217, 225-226, 233-234, 244-245, 249-250, 259-260, 268-269, 279-280, 284-285, 293-294, 301-302)

1.4 Wszystkie osoby uczestniczące w WTZ, w okresie objętym kontrolą, realizowały zakres wsparcia, w formie terapii indywidualnych i grupowych, określonych w IPR, zmierzających do rozwijania: umiejętności wykonywania czynności życia codziennego, zaradności osobistej, psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Analiza dokumentacji czterech osób z autyzmem wybranych do kontroli wykazała, że zaplanowane zajęcia zostały zrealizowane, w wymiarze zależnym od stopnia niepełnosprawności i dotyczyły treningu:

- codziennych umiejętności praktycznych w domu – od pół do dwóch godzin w tygodniu;
- podstawowych umiejętności komunikacji społecznej (zachowania werbalne i niewerbalne) – od pół do trzech godzin dziennie;

¹⁸ Dalej także IPR. W Warsztacie ww. dokumenty funkcjonowały pod nazwą *indywidualne programy rehabilitacji i terapii*.

¹⁹ Cztery osoby z autyzmem z orzeczoną niepełnosprawnością, zaliczone do stopnia niepełnosprawności umiarkowanej (dwie) i znacznej (dwie), które korzystały z terapii w okresie objętym kontrolą.

- podtrzymywania umiejętności szkolnych – od jednej do dwóch godzin w tygodniu;
- przygotowania do podjęcia pracy – jedna godzina w tygodniu;
- rozwiązywania problemów w trudnych sytuacjach międzyludzkich, w zależności od zaistnienia sytuacji kryzysowej i indywidualnych potrzeb uczestnika;
- umiejętności i sprawności technicznych w domu – od pół do jednej godziny w tygodniu;
- umiejętności kulinarnych i zdrowego żywienia – od pół do dwóch godzin dziennie;
- wyglądu zewnętrznego i higieny osobistej – jedna godzina w tygodniu;
- zachowań rynkowych i ekonomicznych – jedna godzina w tygodniu dla dwóch osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- terapii dedykowanej dla osób z autyzmem – trzy godziny dziennie.

(akta kontroli str. 47-54)

1.5 W okresie objętym kontrolą, zgodnie z § 14 ust. 2 rozporządzenia w sprawie wtz, Rada Programowa dokonywała oceny realizacji indywidualnych programów rehabilitacji każdego uczestnika Warsztatu. Ocen dokonywano na podstawie półrocznych ocen rehabilitacji i terapii oraz bilansów półrocznych, sporządzanych przez osoby odpowiedzialne za realizację indywidualnych programów rehabilitacji i terapii tj. wychowawcę i psychologa. Uczestnicy Warsztatu i ich opiekunowie byli zapoznawani²⁰ z ww. ocenami, ale nie brali udziału w ocenie.

Analiza półrocznych ocen rehabilitacji i terapii oraz bilansów czterech osób objętych kontrolą wykazała, że ww. dokumenty zawierały:

- informacje o stanie podopiecznego, realizacji założonego programu, korekty założeń, efekty realizacji programu oraz dalsze wskazania do terapii (półroczne oceny);
- informacje o uczestnictwie w zajęciach terapeutycznych (indywidualnych i grupowych); udziale w imprezach, wycieczkach; o osiągniętych postępach w obszarach: samodzielność, komunikacja, funkcjonowanie zadaniowe, czynności manualne, praca w grupie, funkcjonowanie społeczne; opis podstawowych problemów, zachowań i deficytów; opis stanu emocjonalnego, psychicznego i fizycznego; zalecenia i dalsze wskazania do rehabilitacji w następnym okresie.

W ww. dokumentach nie stwierdzono odstępstw od realizacji IPR i zalecano dalszą ich kontynuację. W odniesieniu do postępów rehabilitacji i terapii czterech badanych uczestników z autyzmem, sporządzonych w 2018 r., wskazywano:

- w przypadku dwóch osób z niepełnosprawnością umiarkowaną, m.in. większą odporność na frustrację, zwiększenie motywacji do pracy, poprawę umiejętności informowania o niepowodzeniu, wzrost umiejętności samodzielnej pracy, zwiększenie wrażliwości na niepowodzenia innych i chęć niesienia pomocy;
- w przypadku dwóch osób z niepełnosprawnością znaczną, m.in. zwiększenie samodzielności, lepszą koordynację ruchową, łatwiejszą akceptację zmian, zwiększenie motywacji do pracy, wzrost umiejętności samodzielnej pracy czy też poprawę umiejętności informowania o niepowodzeniach.

Ponadto w Warsztacie dla każdego uczestnika sporządzane były roczne oceny postępów w rehabilitacji ogólnej i zawodowej. Dokonywano ich w formie arkuszy do oceny postępów rehabilitacji ogólnej oraz arkuszy do oceny postępów rehabilitacji zawodowej.

Analiza ocen rocznych, opracowanych w 2018 r. dla wybranych do badania czterech uczestników WTZ wykazała, że

²⁰ W sposób ustny, co nie było dokumentowane.

- w przypadku dwóch osób z autyzmem niepełnosprawnych w stopniu umiarkowanym uzyskano bardzo dobre efekty w zakresie rehabilitacji ogólnej (oceniano m.in. higienę osobistą, czynności życia codziennego i ogólną zaradność, sprawność motoryczną, dojrzałość i umiejętności zawodowe, sferę: intelektualną, społeczną i emocjonalno-motywacyjną) oraz bardzo dobre i dobre efekty w zakresie rehabilitacji zawodowej (oceniano m.in. postawę zawodową, akceptację współpracowników, stosunek do opiekuna pracy, tempo pracy, motorykę);
- w przypadku dwóch osób z autyzmem, niepełnosprawnych w stopniu znacznym, uzyskano zadowalające lub dostateczne²¹ efekty w zakresie rehabilitacji ogólnej oraz zadowalające, dostateczne lub słabe efekty w przypadku rehabilitacji zawodowej.

(akta kontroli str. 180-182, 185-191, 194-199, 202-210, 213-215, 218-224, 227-232, 235-243, 246-248, 251-258, 261-267, 270-278, 281-283, 286-291, 295-300, 303-311)

Rada Programowa WTZ, zgodnie z art. 10a ust. 5 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej, w lipcu 2018 r. dokonała kompleksowej, trzyletniej oceny realizacji indywidualnych programów rehabilitacji i terapii podlegających ocenie 21 uczestników Warsztatu. Ocena, zgodnie z § 14 ust. 3 rozporządzenia w sprawie wtz, obejmowała: stopień zdolności do samodzielnego wykonywania czynności życia codziennego; umiejętności interpersonalne, w tym komunikowanie się oraz współpraca w grupie oraz stopień opanowania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia, z uwzględnieniem sprawności psychofizycznej, stopnia dojrzałości społecznej i zawodowej oraz sfery emocjonalno-motywacyjnej.

W sprawozdaniu, podsumowującym trzyletni okres terapii i rehabilitacji, Rada Programowa stwierdziła, m.in. że zaobserwowano znaczące lub umiarkowane postępy u większości uczestników, w głównych sferach ich aktywności życiowej. U większości uczestników zaobserwowano nieznaczny postęp w sferze intelektualnej, społecznej i emocjonalno-motywacyjnej. Dwie grupy uczestniczące w terapii aktywizacji zawodowej odnosiły niewielkie sukcesy.

W ocenie Rady Programowej wszyscy uczestnicy WTZ rokują w przyszłości możliwość wejścia na otwarty rynek pracy i wykonywania *minimalnego zakresu pracy ekonomicznie użytecznej*. Pomimo niepełnosprawności osoby te mają duże predyspozycje do samodzielnego uczestnictwa w życiu codziennym.

Rada Programowa postanowiła o przedłużeniu uczestnictwa wszystkim uczestnikom Warsztatu ze względu na pozytywne rokowania, co do przyszłych i lepszych postępów w rehabilitacji, umożliwiających podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej lub na otwartym rynku pracy stwierdzając jednocześnie *okresowy brak możliwości podjęcia pracy przez te osoby*.

(akta kontroli str. 312-317)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na niezgodnym z § 14 ust. 2 rozporządzenia w sprawie wtz dokonywaniu przez Radę Programową WTZ ocen realizacji IPR oraz ocen indywidualnych efektów rehabilitacji bez udziału uczestników Warsztatu.

Kierownik WTZ wyjaśniła, że uczestnicy i opiekunowie są ustnie zapoznawani z oceną poczynionych postępów rehabilitacji i terapii.

(akta kontroli str. 180-182, 185-191, 194-199, 202-210, 213-215, 218-224, 227-232, 235-243, 246-248, 251-258, 261-267, 270-278, 281-283, 286-291, 295-300, 303-311, 336)

²¹ W przypadku jednego uczestnika w niektórych obszarach pojawiły się oceny dobre, a w przypadku drugiego oceny słabe.

OCENA CZĄSTKOWA

Stowarzyszenie opracowało, zgodnie z § 9 rozporządzenia w sprawie wtz, regulamin organizacyjny Warsztatu. W badanym okresie przyjmowano do Warsztatu uczestników zgodnie z ustalonymi w regulaminie zasadami, w terminie do miesiąca od złożenia wniosku, bez konieczności oczekiwania na zakwalifikowanie do uczestnictwa. Warunki organizacyjne i techniczne WTZ umożliwiały osobom niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Stosownie do postanowień § 14 ust. 1 rozporządzenia w sprawie wtz, dla każdego uczestnika Warsztatu corocznie opracowywano indywidualny program rehabilitacji i terapii, spełniający wymogi określone w art. 10a ust. 3 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej. Rada Programowa, zgodnie z § 14 ust. 2 ww. rozporządzenia dokonywała ich półrocznej i rocznej oceny, umożliwiając zapoznanie się z jej wynikami przez uczestników. Ocena ta dokonywana była jednak bez ich udziału.

Warunki lokalowe, organizacyjne, liczba pracowni, liczebność grup oraz zatrudniona liczba instruktorów terapii zajęciowej w WTZ (za wyjątkiem marca 2019 r.) odpowiadały zapisom określonym w umowach zawartych z m.st. Warszawa w sprawie dofinansowania kosztów działalności WTZ.

OBSZAR

2. Działania podejmowane w celu zapobiegania wykluczeniu osób z autyzmem i zespołem Aspergera

Opis stanu faktycznego

2.1 W okresie kontrolowanym, realizując zadania określone w art. 9 i art. 10a ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej, WTZ stwarzał uczestnikom Warsztatu możliwość rehabilitacji. W indywidualnych programach rehabilitacji i terapii planowano, a następnie realizowano, w ramach terapii indywidualnej i grupowej, w tym z psychologiem, zajęcia z zakresu wykonywania czynności życia codziennego i zaradności osobistej, zajęcia edukacyjne, trening poznawczy, społeczny, relaksacyjny i inne. W WTZ organizowano różnego rodzaju zajęcia dodatkowe takie jak: muzykoterapia, biblioterapia, kółko teatralne, ergoterapia, integracja sensoryczna. W ramach zajęć z rehabilitantem organizowane były gry zespołowe, zajęcia rekreacyjne na świeżym powietrzu, zwiększające motywację i koncentrację przy wykonywaniu ćwiczeń. Zapewniano uczestnikom czynny udział w życiu społecznym poprzez m.in. różne imprezy, wycieczki, obozy, przedstawienia teatralne.

Podstawową formą rehabilitacji zawodowej były przede wszystkim zajęcia grupowe w pracowniach, gdzie odbywała się terapia zajęciowa, tj. czynnościowa, w której ważny jest sam przebieg czynności wykonywanych przez uczestników, a nie osiągnięty rezultat. Przez systematyczną pracę, np. w pracowni ceramicznej, uczestnicy Warsztatu nabywali umiejętności planowania, projektowania i realizacji danego zadania.

Warsztat proponował inne formy aktywizacji zawodowej jak np. kontakt z doradcą zawodowym czy potencjalnym pracodawcą, ale sprawy formalne związane z tymi działaniami były realizowane przez uczestnika i ich prawnych opiekunów.

Działania podejmowane przez WTZ w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej były realizowane zgodnie z wytycznymi zawartymi w indywidualnych programach rehabilitacji i terapii opracowywanych corocznie dla każdego uczestnika.

(akta kontroli str.154-172, 178-311)

Analiza dokumentacji WTZ wykazała, że w latach 2016-2017 - 56% wszystkich uczestników WTZ, a w 2018 r - 61% poczyniło postępy w ramach prowadzonych działań terapeutycznych i rehabilitacyjnych. W stosunku do lat wcześniejszych w 2018 r. nastąpił wzrost ich samodzielności w codziennych czynnościach, dojrzałości społecznej, w tym zaradności osobistej i umiejętności współpracy.

Zauważono jednak spadek umiejętności przydatnych w pracy zawodowej i stabilizacji w sferze intelektualnej i emocjonalnej. U objętych kontrolą czterech uczestników WTZ efekty realizacji programu na koniec 2018 r., w stosunku do lat wcześniejszych, były następujące:

- wzrost umiejętności samodzielnej pracy, zwiększenie motywacji do pracy, wzrost umiejętności dysponowania pieniędzmi oraz wrażliwości na czyjeś niepowodzenia i chęci niesienia pomocy (jedna osoba z autyzmem, niepełnosprawna w stopniu umiarkowanym);
- zwiększenie samodzielności, lepsza koordynacja ruchowa, zwiększenie motywacji do pracy, wzrost umiejętności samodzielnej pracy, poprawa umiejętności informowania o niepowodzeniu (jedna osoba z autyzmem niepełnosprawna w stopniu umiarkowanym);
- wzrost samodzielności i sprawności manualnej na nieznanym poziomie, zwiększenie motywacji do pracy i wzrost umiejętności samodzielnej pracy (jedna osoba z autyzmem niepełnosprawna w stopniu znacznym);
- większa odporność na frustrację, zwiększenie samodzielności i motywacji do pracy, ale na słabym poziomie (jedna osoba z autyzmem niepełnosprawna w stopniu znacznym).

(akta kontroli str.154-172, 202, 235, 270, 303)

W kontrolowanym okresie WTZ nie realizował treningu ekonomicznego, który był zaplanowany w przypadku ww. dwóch uczestników z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Ustalono, że m.st. Warszawa udzielając dofinansowania na działalność Warsztatu (zarówno ze środków PFRON - 90%, jak i własnych -10%) nie planowało w preliminarzach wydatkowania środków na trening ekonomiczny. W przedkładanych, zgodnie z zawartymi umowami, sprawozdaniach z działalności i z wykorzystania środków finansowych WTZ informował dysponenta o braku możliwości realizacji tego treningu z uwagi na brak dofinansowania. Prowadzone były jednakże zajęcia z zachowań rynkowych i ekonomicznych, w których nie wykorzystywano środków publicznych.

(akta kontroli str. 83-134, 154-172)

W latach 2016-2019 (według stanu na 31 grudnia) oraz 31 marca 2019 r., spośród 24 uczestników WTZ, w tym 23 z autyzmem, poniżej jednego roku uczestniczyło w Warsztacie odpowiednio: 2, 2, 4 i 1, od roku do trzech lat odpowiednio: 6, 9, 6 i 6, od trzech do pięciu lat odpowiednio: 3, 0, 1 i 3 i powyżej pięciu lat, odpowiednio: 12, 12, 12 i 13. Z czasem pobytu powyżej trzech lat było odpowiednio: 15, 12, 13 i 16 osób niepełnosprawnych z autyzmem. Spośród czterech uczestników objętych kontrolą, dwóch z nich, uczęszczało do Warsztatu od trzech do pięciu lat, a pozostałych dwóch powyżej pięciu lat (11 i 22).

Z WTZ, w objętym kontrolą okresie, odeszło ogółem dziewięciu uczestników z autyzmem, w tym: trzech w 2016 r., dwóch w 2017 r., trzech w 2018 r. i jeden do 31 marca 2019. Przyczyną odejścia było przejście do Domu Pomocy Społecznej (dwie osoby), sytuacja rodzinna (pięć osób) oraz dwie osoby zmarły. Żaden z uczestników WTZ nie podjął pracy na otwartym rynku pracy, w zakładach pracy chronionej lub zakładzie aktywności zawodowej.

(akta kontroli str. 55-56, 178, 211, 244, 279)

2.2 W badanym okresie WTZ, mając na celu integrację społeczną uczestników oraz kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi z autyzmem, w każdym roku działalności organizował spotkania dla rodziców z okazji Świąt Wielkanocnych i Bożego Narodzenia, wyjazd integracyjny w góry²², wycieczki krajoznawcze, dni sportu, bal

²² Finansowany przez rodziców i sponsorów.

maskowy i karnawałowy w Domu Kultury Łowicka, wyjścia do kina, okolicznościowe pikniki na terenie osiedla przy WTZ, wycieczki do Centrum Nauki Kopernik. Ponadto organizowano przedstawienia jasełkowe dla rodziców i zaproszonych gości oraz mikołajki, andrzejki, gry, zabawy i konkursy na terenie WTZ.

(akta kontroli str. 154-172)

Warsztat nie prowadził zajęć klubowych, współpracy z potencjalnymi pracodawcami, ośrodkami szkolenia zawodowego oraz Urzędem Pracy m.st. Warszawy. Nie wpływały do niego oferty pracy dla uczestników. W Warsztacie nie powołano rady społecznej.

(akta kontroli str. 329-331)

2.3 Zdaniem kierownika WTZ proces rehabilitacji osób z autyzmem w WTZ jest bardzo różnorodny, a każdy uczestnik potrzebuje indywidualnego podejścia. Niezbędne jest w pracy z osobami niepełnosprawnymi z zaburzeniami autyzmu w Warsztacie większe zatrudnienie (nie jeden terapeuta na pięciu uczestników, ale chociaż jeden na trzech).

Odnosnie efektywności WTZ dotyczącej rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z autyzmem instruktorzy terapii zawodowej wskazywali m.in. na osiągnięcia przez uczestników:

- przygotowanie do samodzielnego funkcjonowania przez trening czynności i powtarzalność zajęć codziennych;
- socjalizację, naukę pracy w grupie, dzielenie się obowiązkami, słuchanie innych;
- przygotowanie do podjęcia częściowego zatrudnienia;
- zapoznanie się z podstawami budowy i obsługi urządzeń np. komputera;
- lepszą sprawność manualną; przyswajanie nowych wiadomości;
- rozwój i poprawę sprawności niezbędnych do prowadzenia samodzielnego i aktywnego życia;

Ponadto wskazywali także na zadowolenie rodziców z postępów terapii ich dorosłych dzieci oraz możliwość uzyskania czasu wolnego przez rodziców.

Zdaniem psycholog zajęcia z osobami autystycznymi są bardzo specyficzne i niepowtarzalne, dlatego też najmniejsze ich postępy są sukcesem.

Trudności w pracy terapeutycznej z osobami z autyzmem wg ww. specjalistów polegały m.in. na:

- niewystarczającej ilości materiałów dydaktycznych;
- braku wsparcia merytorycznego, w tym kursów i szkoleń;
- zbyt małym przydziałem etatów;
- braku zapewnienia konsultacji i superwizji dla psychologa (przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu);
- braku konsultacji z trenerem pracy np. z WUP.

Trudności wskazane przez kierownika WTZ to przede wszystkim niewystarczające środki na działalność, w tym na wynagrodzenia i podstawowe media oraz całkowity brak środków finansowych na wycieczki, wyjścia edukacyjne i rozrywkowe oraz na szkolenia. WTZ korzysta jedynie z bezpłatnych ofert szkoleniowych.

(akta kontroli str. 318-324)

Z wyjaśnień uzyskanych od dyrektora Urzędu Pracy m.st. Warszawy wynika, że w latach 2016-2018 zarejestrowanych zostało 30 osób z niepełnosprawnością C-12, w tym 23 osoby niepełnosprawne bezrobotne i siedem osób bezrobotnych poszukujących pracy: w – 2016 odpowiednio 7, 5 i 2, w 2017 r. – odpowiednio 10, 7 i 3 i w 2018 r. – odpowiednio 13, 11 i 2. Jednocześnie dyrektor Urzędu wyjaśniła, że osoby niepełnosprawne z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi mogą korzystać z usług i instrumentów rynku pracy na takich samych zasadach jak inne osoby

zarejestrowane. Urząd nie prowadził statystyki uwzględniającej korzystanie z usług przez osoby z konkretnym orzeczeniem niepełnosprawności, nie prowadził też działań dedykowanych osobom o określonym rodzaju niepełnosprawności. W 2019 r. w Urzędzie Pracy m.st. Warszawa jedna osoba bezrobotna z orzeczeniem niepełnosprawności C-12 została skierowana do udziału w szkoleniu oraz jedna z zespołem Aspergera do udziału w stażu.

(akta kontroli str. 325-328)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

W prowadzonym przez Stowarzyszenie Warsztacie Terapii Zajęciowej stworzono osobom z autyzmem, niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej. Stosowaną formą rehabilitacji były przede wszystkim zajęcia grupowe w pracowniach. Organizując liczne spotkania, imprezy okolicznościowe, pikniki, wyjęcia do obiektów kultury Stowarzyszenie realizowało cel społecznej integracji uczestników Warsztatu oraz przyczyniało się do kształtowania w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi. Zaplanowane w IPR efekty rehabilitacji społecznej i zawodowej zostały zrealizowane w odniesieniu do wszystkich badanych uczestników WTZ.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o przeprowadzanie ocen określonych w § 14 ust. 2 rozporządzenia w sprawie wtz, przy udziale uczestników warsztatu.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Warszawie.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, 31 lipca 2019 r.

Kontroler
Janusz Zakrzewski
główny specjalista k.p.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura NIK w Warszawie

.....
podpis

.....
podpis